

SLOVENSKE LADJE NA TUJEM ALI ZAKAJ JE SLOVENSKI FILM V TUJINI KLJUB USPEHOM NEUSPEŠEN

simon popek

Poosamosvojitvena tranzicija se je za slovenski film, vsaj glede njegove kvalitete in identitete, koncem devetdesetih uspešno končala; dobili smo prve kvalitativne presežke (npr. *Ekspres*, *Ekspres*; *V leri*) in prve blagajniške hite (npr. *Outsider*, *Porno film* ...), ki so Slovencem vrnilo vero, da je mogoče ob ogledu domačega filma tudi uživati. Nekaterim je uspelo celo združiti obe komponenti, kvaliteto in odobravanje širših množic (najbolj očiten primer je *V leri*), ter uspešno prodreti na mednarodno prizorišče. Z "mednarodnim prodromom" imam v mislih predvsem festivalsko cirkulacijo, v kateri so se lepo uveljavili številni mladi režiserji ter pobirali vidne nagrade, o katerih vsi vemo vse.

Vendar se zgodba o slovenskem uspehu v tujini na tem mestu, žal, abruptno konča. Sam menim, da je nastopil skrajni čas za ambicioznejši pristop do promocije domačega filma v tujini, ki je v večini primerov slabo zastavljena ali je celo sploh ni. Morda se kje še najde kdo, ki misli, da je poslanstvo filma zgolj v njegovi umetniški vrednosti, a realnost je pač drugačna; danes se – če ostanemo v okvirih evropskega filma – na enakih principih trži vse, od zadnjega filma Françoisa Ozona, čigar opus se neprizadeto spogleduje z mainstreamom, do intimnih elegij Aleksandra Sokurova, ki velja za ortom nekomercialnega avtorja. Sokurovova dela so bolj "negledljiva" in "zatežena" od vseh slovenskih filmov skupaj, a vendar dosegajo svetovno kinematografsko eksploatacijo. Zakaj? Verjemite, še zdaleč ne zato, ker bi bili filmi zgolj dobri, temveč zato, ker imajo primerno organizirano promocijo. Na tem mestu bodo pričeli vsi odgovorni jamrati: ni zadosti denarja, ni primernih kadrov, smo majhna država, med velikimi ribami se enostavno izgubimo itd. Predlagam zelo enostavno rešitev: zakaj si denarja ne vzamemo? Stališče jamrajočega: "Od kod pa, še za produkcijo ga ni dovolj." Moje stališče: prav od produkcije ga je treba vzeti. Že tako osiromašeni proračuni bodo pač izgubili še kak odstotek, toda verjemite, še zdaleč ne bo šlo za stran vržen denar. Producenti (bolje rečeno, organizatorji, realizatorji) bodo kako-

pak skočili v luft, toda naj kar skačejo; poskakujejo prav zato, ker si velika večina producerskega naziva sploh ne zasluži, ker ne gledajo naprej, ker jih zanimajo sredstva "tukaj in zdaj" in ker jih nadaljnja usoda filma zanima bore malo. Tako slovenska strokovna kot laična javnost sta se preveč navadili na "festivalске uspehe"; v časopisu preberemo, da je film uspešno sodeloval na dvajsetih festivalih, pobral prgišče nagrad – in to je to. Vse lepo in prav, ne razumite me napak; vsakemu režiserju/režiserki iskreno čestitam za vsak festival in osvojeno nagrado, toda tu bi se morala zgodba šele pričeti. Gre za razliko v razmišljanju; producentom, pardon, organizatorjem je festivalska cirkulacija končna postaja, namesto da bi predstavljala odskočno desko. Festivalске nagrade imajo en sam namen: da povečajo komercialni interes. Če hkrati polaskajo še režiserju, smo vsi še bolj veseli, toda primarni namen nagrad (ne le v svetu filma, tudi v avtomobilizmu ali pivovarski industriji) je izdvajanje kvalitete, da bi se lažje prodajala. Kaj ti pomaga sto nagrad, če potem pet let ne zbereš denarja za nov film, mar ne? Še enkrat, film je tako umetniški kot tržni produkt, nagrade pa nič drugega kot prepoznavanje kvalitete v službi komercialnega interesa. Kieslowski je lepo rekel: "Nagrade same po sebi me sploh ne zanimajo, toda pomagajo pri prodaji mojih filmov in iskanju sredstev za nove projekte." Ko ga je Ameriška filmska akademija za *Rdečo* nominirala za oskarja v teh kategorijah, se je ceremoniji najprej z gnusom odpovedal, toda producent ga je nagnal v Holivud – po denar, seveda. Poglejte, kaj se je dogajalo beneškemu filmskemu festivalu: ko so organizatorji v sredini sedemdesetih složno ugotovili, da se umetnosti na da vrednotiti z nagradami, so jih ukinili, toda s tem so ukinili tudi festival. Nihče ni več pošiljal filmov, vsi so izgubili interes, festival je za par let crknil. Potem so organizatorji vendarle dojel pomen nagrad in jih znova uvedli. Z njimi so se vrnilo tudi filmi.

Pomen in neizkoriščenost promocije sta se pri slovenskem filmu najbolj tragično pokazala ob filmu *Kruh in mleko*. Film je prejel prestižnega beneškega leva prihodnosti, izjemno pomembno in odmevno nagrado (bodimo iskreni, edino za res pomembno nagrado, ki jo je slovenski film osvojil zadnja leta), toda potem je vse potihnilo; sedaj film "uspešno" potuje po festivalih, posebnega tujega interesa za odkup in distribucijo pa vendarle ni. *Kruh in mleko* ima resda močno "olajševalno" okoliščino, posnet je – kot je bil *V leri* – v črno-beli tehniki, kar ga marketinško dodatno kastrira, toda vseeno se ne morem znebiti občutka, da bi lahko bilo storjenega precej več. Film *Ekspres*, *Ekspres*, edini slovenski produkt, ki mu je uspel preboj v redno distribucijo kake evropske države (odštejmo ex-Jugo), konkretno Nemčije, je lep primer. Igorju Šterku sem tedaj dejal, da je to daleč največji uspeh njegovega filma, ter da lahko – malce netaktno, priznam – ostalih dvaindvajset nagrad tudi zabriše stran. Šlo je za malce paradoksalno izjavo z moje strani, še posebej ker sem se zavedal, da so mu odkup filma omogočile tudi nagrade s festivala v Cottbusu, toda evforija ob tem uspehu je bila prevelika.

Zakaj je torej slovenski film v tujini kljub svojim uspehom razmeroma neuspešen? Strinjam se, smo majhni, nepomembni, imamo malo denarja; še en razlog več, da poskrbimo za enotno in prepoznavno podobo našega filma. Slovenci se radi primerjamo z velikimi, vedno razmišljamo "globalno", "evropsko", za zgled postavljamo Ameriko, nedosegljiv kontinent v vseh pogledih. Primerjamo se za spremembo z nami enakimi, malimi, nepomembnimi kinematografijami, in primerjamo načine delovanja in promocije. V tem trenutku smo realno primerljivi z grško, avstrijsko in švicarsko kinematografijo; če odštejemo grškega asa Thea Angelopouloso in Avstrijca Michaela Hanekeja, so v primerjavi s slovenskim filmom vse tri močno inferiorne; nimajo izrazitih festivalskih uspehov, močnih mladih avtorjev, o kakšnem "novem valu" ni ne duha ne sluha. Brez skrbi, v tujini ni ne duha ne sluha niti o "novem valu" slovenskega filma, čeprav o njem vseskozi pišemo doma. Slovenski filmi so mnogim tujcem zelo všeč, toda običajno se nimajo na koga obrniti, nimajo informacij, vsaj kolikor se pogovarjam s kolegi poročevalci, ki prihajajo z vseh koncev sveta. Avstrija, Švica in Grčija so po drugi strani konstantno prisotne v mednarodni

areni, na festivalih in marketih. Ko pridem maja v Cannes, me v nabiralniku vedno čakajo njihovi letni almanahi, Swiss Film 2002, Austrian Film 2002, Greek Film Centre – lično oblikovani zvezki z vsemi podatki o nacionalnih institucijah in filmih, posnetih v preteklem letu. Ter seveda napovedi filmov, ki so trenutno v pred- ali postprodukciji. Zvezki so že petnajst let istega formata, vsak letnik je v drugačni barvi. Kot lego kocke, lepo pašejo na polico. Ko pridem septembra v Benetke, me zvezki spet čakajo, februarja v Berlinu znova. Vržem jih stran, ker jih ne rabim več, kar počnejo tudi vsi drugi. Kolateralna škoda pač. A prvega vedno vzamem s sabo. Kako je zastopan slovenski film? V najboljšem primeru se okrog valjajo nekakšni *leafleti*, *flyerji* brez jasne in prepoznavne podobe. Vedno, kadar stiskamo nov katalog, je drugače oblikovan in drugačnega formata, kot da bi ljudi zanimala grafična raznolikost slovenske promocije; da interneta niti ne omenjam.

Še vedno je onstran mojega razuma, zakaj slovenski film na festivalu in marketu v Cannesu, daleč najpomembnejšem mestu za sklepanje poslov, nima svojega štanda, zakaj zastopništvo za slovenske filme prepuščamo nekim tujim firmam, ki jim je bolj ali manj vseeno, kaj se s filmom dogaja. Agent, ki je pred leti "prodajal" *Stereotip*, je, denimo, celo razobesil plakat. O uspehu posla vprašajte producenta.

Še nekaj besed o najpomembnejšem koraku, ki bi ga morala opraviti vodstva odgovornih institucij, združitvi Ljubljanskega filmskega festivala (LIFF) in Festivala slovenskega filma v Portorožu. Sporno je že preprosto dejstvo, da je Slovenski filmski sklad hkrati sofinancer večine letne produkcije in organizator nacionalnega festivala. Tega ni nikjer na svetu. Ste že slišali, da bi švedski filmski inštitut organiziral svoj festival, ali da bi ameriški studii prirejali interne festivale in sami sebi podeljevali oskarje? Festival domačega filma mora priti v neodvisne roke, zato je – predvidevam – najelegantnejša in najcenejša rešitev združitve LIFF-a in t.i. Portoroža. Ljudje, živimo v 21. stoletju, svet se hočeš-nočeš globalizira, firme se združujejo, pri nas pa dva mini festivala trmasto vztrajata vsak na svojem bregu, namesto da bi družno in na atraktiven način privabljala tuje zanimanje. To počno celo največji, festival v Berlinu s sekcijo novega nemškega filma, rotterdamski z nizozemskimi perspektivami. Nihče ne bo izgubljal časa ter za tri ali štiri dni hodil v Portorož, da bi videl pet novih slovenskih celovečernih filmov, če jih lahko vidi v enem dnevu. Potem prihaja do tovrstnih situacij: za tistih nekaj tujih novinarjev, ki novembra obišejo LIFF, po vseh koncih nabirajo video kasete, ker bi radi videli novo produkcijo!? Nепrepričljivo, poceni in docela neprofesionalno.

Novi slovenski film je preveč zanimiv, rojeva se v prehudih krčih, da bi ga zanemarili in zavrgli v trenutku, ko potrebuje največjo podporo; podprimo in promovirajmo ga, kakor se spodobi! •